

BOGERIA DE LA CREU, SAVIESA DE LES ARMES

contribució al debat sobre blocs militars

**Rafael de Sivatte
Joan Travé
J. I. González Faus**

- I. Rafael de Sivatte**
Els profetes d'Israel enfront dels problemes de la guerra i la pau
- 2. Joan Travé**
La política de blocs i la pau
- 3. José I. González Faus**
Bogeria de la creu i saviesa de les armes

INTRODUCCIÓ

Els textos recollits en aquest Quadern són el material per a una Taula Rodona del Centre d'Estudis Cristianisme i Justícia, amb certes pretensions interdisciplinàries. En primer lloc escoltem el testimoni d'un biblista i, en segon lloc, l'anàlisi d'un especialista en temes de guerra. A més, les paraules del biblista són un testimoni d'historiador, car els profetes de la Bíblia no es limitaren a formular ensenyaments abstractes, ben altrament, narren i encarnen conductes preses en situacions reals de la nostra mateixa història i, en algun sentit, convergents amb la situació actual de blocs i imperis.

Hom hagués pensat que es trobaria amb dues veus dissonants: la veu de la utopia i la veu del realisme. I, tanmateix, a mida que anem avançant en la lectura dels textos, la dissonància es va resolent en un acord harmònic: l'utopisme (sobretot en la mida que la utopia no s'obstina a ésser pur voluntarisme) es va revelant com a realisme, encara més gran, a termini llarg; i el realisme (en la mesura que no es degradi en pur immediatisme) es veu obligat a reconèixer que és ell qui, a termini llarg, podria esdevenir el més utòpic.

En aquest moment és quan entra en joc una reflexió teològica (feta gairebé només en forma de pregunta o suggeriment), per a posar de relleu la brutal càrrega d'utopia, o de sensació d'inviabilitat, que tenen les paraules del Sermó de la Muntanya. I per a deixar-nos però, després d'aquesta sensació, amb la pregunta de Pau, que és la pregunta eterna del cristià: I si la bogeria i l'escàndol de la Creu acaben esdevenint més sàvies per als homes, perquè són Saviesa de Déu i Força de Déu? (I Cor 1).

ELS PROFETES D'ISRAEL ENFRONT DELS PROBLEMES DE LA GUERRA I DE LA PAU INTERNACIONALS

Rafael de Sivatte

INTRODUCCIÓ

El tema d'aquest quadern és de gran complexitat i actualitat al mateix temps: veiem nombroses reaccions cada dia en relació a l'armamentisme, als blocs militars i a l'OTAN.

Puc semblar ingenu i inconscient si em poso a escriure sobre temes tan gruixuts com els que donen el títol a aquest quadern. Per què? Per les raons següents: a) perquè el tema suposa coneixements tècnics que jo no tinc; b) perquè està ple de complexitat; c) perquè és molt actual, potser massa, i no resulta gens fàcil de cercar il·luminació en altres situacions històriques on no hi havia aquesta mena de problemes, tal com els tenim ara; i d) perquè moltes persones que estan preocupades actualment per la guerra i la pau, i que formen part de moviments pacifistes, no cerquen una il·luminació per a la seva actuació en l'experiència juevo-cristiana.

Aquestes raons són de pes. Si goso, però, fer aquesta reflexió des de la fe, i en concret des de l'experiència de fe del poble de l'A.T., és també per diverses raons. Entre aquestes: a) perquè m'han demanat que la faci des del terreny en què em moc; b) perquè sóc conscient que, com a ésser humà i com a creient, m'haig de comprometre i no fugir les dificultats; c) perquè crec que des de la pròpia fe es pot i s'han de prendre postures o línies de conducta utòpiques, malgrat que siguin incomprensibles per a molts que només tenen en compte els problemes "tècnics" (encara recordo moltes reaccions enfront de la postura de K. Rahner sobre el desarmament unilateral (cfr. Seleccions de Teologia núm. 89 p. 18, tinxant-lo d'utòpic, ingenu, boig, etc.); d) perquè la meua postura personal arrela, al menys així ho visc, en la meua fe i en el meu llegir la Bíblia, i en concret en el meu escoltar les paraules dels profetes; i e) perquè són grans les similituds existents en els cors de les persones humanes, que som les que fem la història, en totes les èpoques, malgrat que les situacions concretes no puguin ser traslladades, sense més, d'una època a l'altra.

És per tot això que finalment m'he decidit a escriure aquestes planes.

Del que ve a continuació, vull notar que ja ho vaig expressar en part en el curs "Grans injustícies d'avui" (crítica profètica als imperialismes de tots els temps), publicat en el **Quadern Cristianisme i Justícia** núm. 10, i en part en un curset de llicència i en unes xerrades sobre el missatge religiós dels profetes en la situació sociopolítica del poble d'Israel.

També haig de confessar que dec molt a l'estudi de 2 llibres del rector de la facultat de teologia de Granada, J. L. Sicre (**Los dioses olvidados** y **Con los pobres de la tierra**), i a alguns articles apareguts en els últims anys sobre temes similars.

No tinc, doncs, grans pretensions d'originalitat. Només vull aportar unes dades que puguin ajudar, si més no a algunes persones, en la seva reflexió i presa de posició enfront del tema d'aquest Quadern.

El meu treball tindrà 3 parts:

- I. Els profetes i les grans potències del seu temps.
- II. Els profetes i la política de tractats dels reis d'Israel.
- III. Els profetes i la confiança en les armes.

I. ELS PROFETES I LES GRANS POTÈNCIES DEL SEU TEMPS

1. ¿Potències en temps dels profetes?

La primera pregunta que ens fem és si podem parlar de potències en temps dels profetes. Examinem la història.

Des de l'any 3000 a.C., els pobles mesopotàmic i egipci s'alternen en el domini de l'orient. En els segles anteriors a la formació del poble d'Israel, quan els avantpassats d'Israel eren grups nòmades, semisedentaris o emigrants, Egipte arriba a ser l'amo de tot l'orient. I serà gràcies a un moment de feblesa d'Egipte que alguns d'aquells grups podran viure l'experiència d'alliberament i formar una nació, Israel, entre els anys 1200 i 1000 a.C.

En el s. IX, Assur intenta constituir-se, amb Salmanassar III, en la potència dominadora. Aquesta pretensió topa amb certes coalicions aramees. En el s. VIII, però, gràcies a les noves armes i tècniques de guerra emprades per Tiglatpileser III, Assur arriba a dominar des del golf pèrsic fins al Mediterrani i Egipte.

Des del 734 fins al 632, Israel i Judà han de suportar el jou més o menys fort dels assiris. És més, el regne del nord (o Israel) queda finalment annexionat a Assur, i el del sud (o Judà) li ha de pagar molts de tributs i fins i tot, en alguns moments, li queda totalment sotmès (per exemple, amb els reis Acaz i Manassés).

Només es dóna un breu temps d'independència, (amb el rei Josies), quan Assur comença a decaure fins a desaparèixer (anys 632 a 609 a.C.).

Venen a continuació 4 ò 5 anys de domini egipci. El faraó imposa el rei i la política a Jerusalem. Aquesta situació s'acaba aviat, però per a donar pas al poder babilònic.

Babilònia, sobretot amb Nabucodonosor, s'expansiona fins arribar a dominar internacionalment (605 a 540 a.C.). Judà en pateix les conseqüències. En diverses ocasions intenta rebel·lar-se (anys 598, 587 i 582), però aquestes rebel·lions no el porten més que a ser destruït i exiliat.

És Pèrsia el país que pren el relleu, amb el rei Cir, i domina durant uns 200 anys en tot l'orient (538 a 332 a.C.). Gràcies a aquest imperi, el poble jueu pot tornar a viure amb certa independència en l'antic territori del regne de Judà, però ja sempre amb la por ficada en el cos; han après experimentalment que són la joguina en mans de l'imperi de torn i saben que, si ara

viuen amb certa autonomia, és degut a les conveniències polítiques de Pèrsia, conveniències que poden canviar en qualsevol moment. No es dóna aquest canvi, però el poder sí que canvia de mans.

Sorgeix en l'occident un nou imperi, el greco-hel·lenístic, que novament passarà a ser el dominador dels pobles orientals. Aquest imperi, començat per Alexandre el Gran i continuat pels seus generals que se'l reparteixen a la mort d'aquell, domina també, de diferents maneres i en diferents graus, el poble jueu: més suaument al principi (amb els ptolomeus o làgides d'Egipte), més durament després (amb els selúcides o antíocs de Síria).

La resistència jueva (cfr. els macabeus) té alguns èxits i aconsegueix un breu temps d'independència (142 a 63 a.C.), en què fins i tot s'instaura novament la monarquia a Jerusalem.

Tot acaba, però, amb la pujada de l'imperi de Roma que arriba a dominar sobre tots els antics territoris conquerits per Alexandre el Gran -per tant també sobre Jerusalem-, i que roman com a gran superpotència en tot l'orient durant segles.

Crec que en aquest breu repàs d'història ha quedat palesa la successió de les diferents potències, que es van anar tornant en el domini sobre l'orient, i en concret sobre el poble bíblic: Mesopotàmia, Egipte, Assur, Egipte, Babilònia, Pèrsia, Grècia, Roma... són els noms d'aquests pobles dominadors, d'aquestes potències.

2. ¿Parlen els profetes sobre les potències?

No podem passar revista aquí a totes les paraules que la literatura profètica recull sobre el tema. Intentaré, en canvi, veure les diferents postures profètiques d'una manera sintètica -però sense deixar de fer algunes anàlisis de textos-.

Aquestes postures es poden resumir fonamentalment en 3. Hem d'anar, però, en compte a no caure en una simplificació, car en cada una d'elles es donen molts matisos importants.

a. Imperi i voluntat de Déu són compatibles

Aquesta línia, com veurem, parteix de la convicció ferma que res de la història escapa, al menys a la llarga, als projectes o plans salvífics de Déu. Els grans representants serien Isaïes, Jeremies, Ezequiel i Isaïes II.

a.1. Isaïes i Assur. Quan l'any 734 Síria i Efraïm declaren la guerra a Judà, el rei Acaz demana ajuda a Assur, tot perdent la confiança i no acceptant que Déu tingui cap relació amb la història de Judà (cfr. Is 7,1-17). Aquest fet és vist com una infidelitat, un pecat que provocarà que Déu es serveixi de la mateixa Assur per a castigar Judà i les sovintejades infidelitats d'Israel al llarg de la història.

Això fa dir al profeta que "el Senyor afaitarà amb la navalla llogada dellà el Riu (*mitjançant el Rei d'Assur*), el cap i el pèl dels peus, i la barba i tot traurà" (Is 7,20). I a Is 8,5-8a afegeix que "... el Senyor farà pujar contra ells les aigües del riu,... (el rei *d'Assur*...). Desbordarà...; regolfarà sobre Judà, inundant i submergint, arribarà fins al coll".

Després de reconèixer la inutilitat dels cops que Déu ha donat contínuament a fi que es converteixi (Is 9,12) presenta com a últim càstig les terribles tropes assíries dient que el Senyor "alça bandera per a una nació llunyana, li fa un xiulet des de la fi de la terra, i heus-la aquí, de pressa, corrents, que arriba (Is 5,26).

A Is 28,1-4 també ens parla d'Assur com a instrument de càstig de Samaria en mans de Jahvè. I a Is 10,5-6 anomena a Assur "bastó de la meua ira i vara del meu furor".

Sembla, doncs, que Isaïes parla de l'imperi assiri utilitzant la imatge d'instrument en mans de Déu per a castigar el pecat del seu poble.

Hi ha, però, en ell un **canvi fort**, possiblement cap a l'any 701 a.C. Les paraules del profeta sonen així:

"Jahvè-Sabaot ha jurat això: Cert! El que he pensat serà un fet, el que he decidit es realitzarà: trencar Assur en el meu país, esclafar-lo sobre les meves muntanyes..." (Is 14,24-25)

I a Is 10,25-26 llegim:

"Perquè encara una mica, molt poc temps, i el meu furor s'haurà acabat i la meua ira s'haurà esbravat del tot. Aleshores Jahvè-Sabaot agitarà sobre ell un fuet, com quan va pegar a Madian..."

Molts es pregunten quines són les raons d'aquest canvi. Alguns autors s'inclinen a explicar el canvi a causa de les blasfèmies proferides per Assur (cfr. Is 36,4-6; 8-20; 37,10-12); i en part tenen raó. És possible, però, que el motiu més de fons el trobem en el fragment Is 10,5-15, en què, a part de les blasfèmies ja esmentades (cfr. v. II: "¿potser com he tractat Samaria i els seus ídols, no tractaré també Jerusalem i les seves imatges?"), Isaïes sembla recriminar a Assur perquè no s'ha limitat a complir els plans de Déu i la funció que havia rebut d'Ell, sinó que ha anat més lluny. Déu només volia castigar (v. 6) i Assur "es proposa destruir, suprimir" (v. 7); Déu limitava l'acció d'Assur a Israel i Judà (v. 6) i Assur es creu amb dret sobre totes les nacions (vv. 7.13.14). És il·luminador, en aquest sentit, el verset 5:

"¿Fanfarroneja la destralt contra el qui hi talla, o s'estarrufa la serra contra el qui la maneja? Com si el bastó dirigís el qui l'eleva!"

Sembla, doncs, que el canvi d'Isaïes vingui a partir de la constatació de la crueltat, l'ambició de domini universal, l'arrogància d'Assur.

Podríem concloure que per Isaïes el domini moderat d'un imperi és compatible amb els plans de Déu quan Ell vol castigar el seu poble. Només, però, si Déu vol castigar, si l'imperi no es passa en les seves atribucions, si ho fa amb consciència d'ésser instrument transitori. En tot cas la postura utòpica d'Isaïes no ens parla d'acceptació sinó de condemna absoluta de tot imperialisme (cfr. Is 2,4-5, text de què més endavant tornaré a parlar).

a.2. Ezequiel/Jeremies i Babilònia. Similar és la postura d'Ezequiel i Jeremies enfront de l'imperi babilònic.

Ezequiel no parla gaire d'aquest tema, però sembla que el rerafons de la seva crítica al rei Sedecies, perquè ha trencat el pacte amb Babilònia (cfr. Ez 17,1-21), recolza en la seva convicció que en aquell moment Babilònia és instrument de Déu per a governar el món.

En la mateixa línia sembla que es mou Jeremies quan a Jr 25,8-11 diu que Nabucodonosor de Babilònia és un servent de Déu per realitzar un càstig programat per Déu, quan a Jr 29,4-9 exhorta als exiliats a pregar per Babilònia que acaba d'envair Judà i de deportar els seus principals, quan demana el sometiment a Babilònia (cfr. Jr 27,11.12.17), quan afirma que Déu és sobirà de tot el món i que ara ha donat la terra a Nabucodonosor (Jr 27,5-6), quan gairebé arriba a dir que és Déu mateix qui fa sorgir l'imperi babilònic i el fa servir d'instrument, de servent.

Podríem dir que, allò que en el fons està intentant afirmar Jeremies, és que si de fet Nabucodonosor ha arribat on està és perquè Déu ara està amb ell. No ho estarà per sempre.

Per això en el mateix moment en què està exhortant a la submissió, està afirmant que l'imperi serà destruït. Perquè els plans de Déu a la llarga són de salvació en favor del seu poble, malgrat que aquesta passi per una certa

purificació. És aquesta la seva crítica radical a l'imperi, no durarà:

"Però, quan s'hauran complert setanta anys, castigaré (el rei de Babilònia i) aquella gent i en faré una solitud eterna" (Jr 25,12)

"...fins que vingui també l'hora del seu país i que moltes nacions i uns grans reis el redueixin a l'estat de servitud" (Jr 27,7).

"Quan s'hauran complert els setanta anys de Babilònia, intervindrè a favor vostre i realitzaré en vosaltres la meua promesa de tornar-vos en aquest lloc"(Jr 29,10).

És il·luminador en el mateix sentit el que ens diu Jr 51,61-64 sobre l'ordre que dona Jeremies a un tal Saraïes, que quan arribi a Babilònia pronunciï en veu alta unes paraules d'amenaça escrites en un llibre, hi lligui una pedra, i el tiri al mig de l'Eufrat, dient: "Així s'enfonsarà Babilònia, per no tornar a surar!" (v. 64).

Resumint, doncs, per Jeremies, l'imperi és cridat per Déu i també és destruït per Ell. Resulta difícil, però, acceptar el temps intermedi aquell en què l'imperi domina, "com a servent del Senyor", al poble.

a.3. Isaïes i Pèrsia. És cert que a Is 41,1-5; 45,1-8; 48,12-15 el profeta anònim de l'exili canta la vinguda de l'emperador Cir i les seves obres magnífiques. Arriba a dir que és el mateix Jahvè el que l'ha fet sorgir i l'anomena "pastor", "ungit", "amic" de Déu. Fa doncs, la impressió que Isaïes II accepta sense condicions la vinguda de l'imperi persa. S'ha de dir, però, tot. De fet, el seu entusiasme per Cir va lligat al poder d'aquest que és alliberador. El profeta no canta tant l'imperi com l'arribada de la llibertat i la salvació per al poble.

a.4. Conclusió. Els profetes Isaïes, Ezequiel, Jeremies i Isaïes II, semblen acceptar "els dominadors i els imperis com a executors de la voluntat de Déu i en parlen com d'instruments, de servidors, d'amics de Déu. Aquesta acceptació, però, no és pas acrítica. En realitat Isaïes acaba rebutjant-lo, Jeremies anuncia la seva desfeta, Isaïes II només el valora en tant que suposa la llibertat. I és que aquests profetes van aprenent de l'experiència que Déu no vol, ni pot voler, l'opressió; opressió que necessàriament segueix a la instauració de qualsevol imperi.

b. Rebuig nacionalista dels imperis

Una segona línia rebutja els imperis com a incompatibles amb la voluntat de Déu. Trobem aquí els profetes Nahum, Ageu, Zacaries i alguns fragments de profetes antibabilonis contemporanis de Jeremies. La pregunta que ens fem és si aquest rebuig és als imperis en si mateixos o bé està motivat per un nacionalisme, per una reacció davant una cosa que t'ha fet mal.

b.1. Sofonies/Nahum i Assur. Està clar que la dominació exercida per Assur respecte a Judà anava fent créixer l'odi. Això explica que sigui un moment important per a Judà aquell en què Assur desapareix a mans de Babilònia.

El profeta Sofonies, a 2,13-15, es limita a afirmar la caiguda. Nahum, en canvi, amb el seu càntic a la caiguda d'Assur, va molt més enllà. Veu aquesta caiguda com el gran triomf de Déu sobre el país opressor. El que resulta una incògnita és que no parli per a res dels pecats de Judà, ni cridi a la conversió, ni tingui alguna paraula positiva respecte als pagans. La seva postura és clarament contrària a l'imperi assiri. La pregunta és si aquesta actitud no està originada únicament per un nacionalisme, és a dir, com a reacció a un mal que aquell imperi ha produït a Judà.

b.2. Els profetes anònims del temps de Jeremies i Babilònia. Trobem alguns textos, com ara Jr 50-51; Is 13; 21,1-10; 47, en què no es veu com compaginar la crueltat dels babilònics amb la voluntat de Jahvè: han tingut tantes experiències d'opressió, d'aixafament! (cfr. Jr 51,34-35). Les paraules que llegim són d'un veritable odi contra Babilònia de la qual anuncien la caiguda. En tot cas tornem a preguntar-nos si el motiu d'aquest rebuig no és, com

en el cas anterior, un cert "chauvinisme", un nacionalisme fanàtic. En aquest cas, no sé si es podria parlar d'un rebuig radical dels imperis; tan sols, podríem concloure, el de l'imperi concret que ha aplastat Judà.

b.3. Zacaries/Ageu i Pèrsia. Uns 20 anys després que Cir ha deixat tornar als jueus a la seva antiga terra i que aparentment han rebut suport d'ell per a la seva reconstrucció, aquests dos profetes descobreixen que la llibertat assolida no és total sinó que el mateix imperi persa té moltes maneres, potser més sofisticades, de dominar-los. Això els en fa parlar amb duresa (cfr. Ag 2,6.21-23; Za 1,7-17), tot esperant que els imperis es destrueixin entre ells, ja que s'han excedit en les seves atribucions i s'aprofiten dels moments de còlera de Déu contra el seu poble.

Un cop més les seves paraules dures semblen sortir d'un cor nacionalista i particularista; no ens ajuden, en conseqüència, a clarificar massa el tema que estem tractant.

b.4. Conclusió. Podem dir, en resum, que el punt comú d'aquesta segona línia que rebutja els imperis, és que ho fa, segons sembla, des d'una posició i actitud nacionalistes. No arriba a fer una condemna universal de l'imperialisme; només la fa d'un imperialisme que domina i oprimeix el poble jueu.

c. No a l'imperialisme com a tal

Ja he dit abans que fins i tot els profetes de la primera línia, els que intentaren compaginar l'existència dels imperis amb la voluntat de Déu, en últim terme acaben rebutjant els imperis. Podien tenir una funció purificadora o pedagògica en un temps intermedi però de cap manera són l'última paraula salvífica de Déu per al seu poble.

Ara, però, ens referim a alguns textos profètics més explícits que sembla que rebutgen obertament els imperialismes.

c.1. Profetes anònims contemporanis de Jeremies i Babilònia.

A Jr 5,25 llegim:

"Aquí em tens contra tu, muntanya de destrucció... la que ha destruït **tota la terra!**... et reduiré a muntanya de cendres."

Insinua, doncs, la perspectiva internacional d'un Déu que és defensor de la justícia entre tots els pobles. Sobrepassa la perspectiva particularista d'un Déu que està contra Babilònia només perquè ha maltractat Sió; la ira de Déu està motivada per l'imperialisme internacional d'aquell país.

Més clar és Is 14,4b-21. La part central del text (vv. 13-14) desemmascara l'orgull del rei de Babilònia que es gloria "d'escalar els cels", de "seure a la muntanya de l'assemblea", de "pujar a l'esquena d'un núvol", de "ser l'igual de l'Altíssim".

Apareixen, però, en els vv. introductoris i finals algunes al·lusions molt importants i que il·luminen el nostre tema. En realitat la perspectiva és ètica i universal, la preocupació no està centrada en el poble de Déu -que no és ni esmentat- sinó en tots els pobles, i en com colpeja i oprimeix el tirà; acaba a més dient que l'opressió sobre els altres pobles destrueix a la llarga el propi imperi.

Sembla, doncs, que estem davant un text típicament anti-imperialista.

c.2. Habakuk i Babilònia. Com sabem, la problemàtica que planteja Habakuk és per què Déu permet i no actua davant l'injust que oprimeix. Parteix de l'experiència d'injustícia del rei Joaquim I, i en el fons d'Egipte que l'ha imposat i domina sobre aquest rei. La resposta de Jahvè als dubtes del profeta (dient que farà sorgir un nou imperi – Babilònia que castigarà al primer), no satisfà al profeta, perquè també aquest noi imperi oprimirà. El profeta es posa

vigilant i espera una resposta més convincent. Ve de seguida: la venjança de Déu ja està a prop (cfr. Ha 2,2-5). Seran tots els països -els saquejats, esclafats, humiliats-, la naturalesa mateixa i finalment Déu els qui castigaran la nació opressora; aquesta, oprimint, s'ha posat en perill a ella mateixa (cfr. Ha 2,6-20).

Per Habakuk, doncs, no és suficient la destrucció d'un imperi per l'altre, ja que l'imperi que substitueix l'anterior és tant opressor com el primer; això fa que el problema de la justícia de Déu romangui. La superació d'aquest problema només la dona la fe i la seguretat que també aquest imperi i tot imperi opressor serà destruït. Sembla, doncs, que el llibre d'Habakuk afirma que Déu condemna tot imperi.

c.3. Daniel i l'imperi selúcida. Aprofitant les greus tensions polítiques i econòmiques que hi havia entre els jueus, la lluita interna per tenir el poder sacerdotal, Antíoc IV inicià una política més dominadora i opressiva que els seus antecessors. Això el convertí en el tipus d'opressor que intentava fer desaparèixer la cultura i la fe jueves com a contràries a la seva política imperialista. La rebel·lió de molts jueus l'aturà (cfr. les revoltes dels macabeus i la resistència dels màrtirs que narra 1 i 2 M).

En aquest context històric hom escriu el llibre de Daniel, en la segona part del qual (cc. 8-12) apareix la preocupació per l'opressió del poble i el desig de consolar-lo i animar-lo. És, però, la primera part del llibre (ec. 2-7) la més original i teològica, la que va més a fons. Aquesta primera part té el següent esquema:

- a) somni dels 4 regnes als quals en seguirà un últim i definitiu, el de Déu (e. 2)
- b) fets dels màrtirs o testimonis de la fe: els 3 joves en el forn (c. 3)
- c) judici sobre els reis (ce. 4-5)
- d) fets dels màrtirs o testimonis de la fe: Daniel dins la cisterna dels lleons (c. 6)
- e) somni dels 4 regnes als quals seguirà la vinguda del Fill d'home (c. 7).

Els fets dels màrtirs ens estan dient que res no pot fer caure als qui donen testimoni amb fermesa de la pròpia fe. El judici sobre els reis, repeteix que Déu és Senyor de tots els regnes, és rei per sempre, castiga a qui no el reconeix.

La part, però, més important i original és la que tenim en els dos somnis. Tant el somni de l'estàtua com el de les quatre bèsties ens parlen dels diferents imperis dominadors de la terra. Els 2 casos, però, ens diuen que quan hagin caigut els imperis en vindrà un altre que els sotmetrà tots, un imperi que ja no passarà mai, que l'instaurarà Déu mateix sense intervenció humana, que serà el del poble dels sants de l'Altíssim. Déu mateix està contra els imperis i contra tot imperialisme: l'imperi de Déu no tindrà res a veure amb els anteriors.

El llibre de Daniel, doncs, denuncia amb força l'imperialisme com a tal. Fa servir unes imatges (l'estàtua i les quatre bèsties) que ens parlen per una banda de l'arrogància buida i sense fonament dels imperis i per l'altra de llur caràcter bestial i brutal. I això en contraposició a la vinguda del regne definitiu instaurat pel Fill d'home.

c.4. Conclusió. No podem negar, doncs, l'existència d'una tercera línia profètica que no fa cap concessió als imperialismes. Està representada per alguns profetes contemporanis de Jeremies, per Habakuk i finalment per Daniel.

Tots ells rebutgen clarament tot imperialisme. I les raons que donen d'aquest rebuig són: a) que els imperis sempre ambicionen el domini absolut i per tant diví sobre totes les nacions; b) que estan disposats a fer servir els mitjans més contraris a l'ètica i inhumans per tal d'aconseguir els seus desitjos; c) que, malgrat que al principi, quan neixen, poden tenir un cert caràcter purificador dels abusos dels imperis anteriors, sempre, pel mateix fet de ser imperis, acaben essent pitjors i més brutals; d) que cap imperi no pot arrogar-se el paper, en últim terme, de ser instrument definitiu de Déu en el seu govern del món; e) que tot imperi és víctima de la seva arrogància buida i sense fonament; i f) que sempre els imperis són inhumans i tenen un caràcter

bestial.

Aquestes raons fan afirmar als profetes d'aquesta tercera línia que Déu, senyor últim i definitiu de la història, està contra tot imperi, no suporta l'imperialisme de les nacions. El seu projecte, en canvi, és el d'instaurar l'imperi, valgui analògicament aquest terme, del Fill d'home, un imperi definitiu, alliberador, humà, just i pacífic.

3. Conclusió: Què diuen els profetes sobre els imperis?

De la mirada dirigida sobre aquestes tres línies profètiques podem concloure que en cap cas, tampoc en el d'aquells profetes que volen compaginar l'existència dels imperis amb la voluntat salvífica de Déu, els profetes justifiquen l'imperialisme. És més; són molts els textos profètics que el rebutgen per raons molt diverses, però en últim terme com a contrari a la decisió salvífica de Déu.

Crec que el text d'Is 2,2-5 (que anuncia que Jahvè serà jutge entre les nacions i que una nació ja no farà la guerra contra l'altra) pot donar-nos una idea de quina és la convicció dels profetes sobre el futur: un futur sense nacions opressores i imperialistes, un futur en què hi haurà justícia i solidaritat entre els pobles.

II. ELS PROFETES I LA POLÍTICA DE TRACTATS DELS REIS D'ISRAEL

Abans de començar aquest segon tema, vull dir que no tinc la intenció d'allargar-m'hi massa. Crec que vaig tractar-lo suficientment en la meua xerrada en el curs "Grans injustícies d'avui", publicada en el n. 10 dels quaderns "Cristianisme i Justícia". Tot això justifica que ara només l'insinuï esquemàticament.

La pregunta que ens fem és: què diuen els profetes respecte a la postura dels reis d'Israel que sovint és d'aliances i de recerca de seguretat? La resposta fa referència a tres moments en els quals aquest tipus de política va estar a l'ordre del dia.

1. Osees i la política d'aliances dels reis de Samaria

a. ¿A quins tractats es refereix?

Sembla que es refereix al tractat que va fer Menajem, oferint tributs al rei d'Assur per tal de ser confirmat i rebre suport com a rei d'Israel.

També a l'ajuda que demanà un tal Osees a Assur per fer un cop d'estat contra el rei Pecajies, profundament antiassiri, i així pujar ell.

Finalment a quan el mateix Osees acudí a Egipte per tal d'independitzar-se d'Assur.

Aquests tractats, a la pràctica, produïren diverses intervencions d'Assur i d'Egipte que acabaren amb Israel.

b. Què diu el profeta Osees?

El profeta diu que Israel i Judà no s'adonen que la salvació i guarició només pot venir de Jahvè (Os 5,13-14).

Efraïm cerca un camí fals; no cerca Jahvè. Aquest camí és idolàtric i per tant no val per a res (Os 7,8-12).

Les aliances acaben menjant-se el país que les fa; no tenen futur com el té el pacte amb Jahvè (Os 8,7-10).

Posar confiança en les aliances militars i en les fortificacions, a la llarga, porta a la total destrucció (Os 8,14).

Israel ofereix dons a les potències, actua idolàtricament, car les pren com si fossin deus; actuant així s'enganyen (Os 12,1-2).

Israel mostra la seva autèntica conversió, la que dóna seguretat, quan rebutja els tractats, la força militar i el culte a les imatges dels ídols (Os 14,4).

c. En resum

Osees denúncia els tractats, tixant-los de veritables actes idolàtrics. Israel cerca ajuda que li doni seguretat quan se sent feble. Aquesta ajuda, però, no és tal, car es cerca en ídols falsos (és de notar el llenguatge idolàtric que fa servir el profeta en parlar d'aquests tractats: pujar, anar, enviar missatgers, invocar fer aliança, oferir dons, etc.). Fer aquestes aliances, amb les potències equival, segons Osees, a ser idòlatres.

2. Isaïes i les aliances amb Assur i Egipte

a. ¿A quins tractats es refereixen?

Possiblement al d'Acac amb Assur tot demanant ajuda per defensar-se de la coalició de Síria i Israel contra ell.

També al de Sedecies amb Egipte, de lluitar contra Babilònia; aquesta declaració de

b. ¿Què diu el profeta Isaïes?

En el fons parla contra tot allò que treu valor a l'únic: pacte segur, el que el poble fa amb Déu. Per això denúncia les aliances com a rebel·lions contra el Pare, com a idolatria, com a falsa confiança. Anuncia la caiguda del qui ajuda i del qui demanava l'ajuda (Is 30,1-5; 31,1-3).

I a Is 7,13-14 tatxa al rei Acac d'impíu i traïdor a Jahvè, perquè mentre diu que no vol demanar-li un senyal que demostrí que Déu està amb ell i amb el poble, en realitat està acudint a Assur cercant la seva ajuda, la seva força militar; ajuda i força que no són més que ídols buits i sense cap fonament.

c. En resum

Isaïes, en nom del compromís fidel pres per Jahvè amb el poble, denuncia els pactes internacionals dels reis de Judà, subratllant el seu caràcter d'infidelitat, de desconfiança, de rebuig de la relació paternofilial entre Déu i el seu poble. Els pactes resulten, en conseqüència, autèntics actes idolàtrics dirigits a déus que no tenen fonament i força, que no poden donar seguretat i que, tard o d'hora, cauran i faran ensopegar a aquells que han posat llur confiança en ella.

3. Jeremies/Ezequiel i els tractats amb Egipte

a. ¿A quins tractats es refereixen?

Segurament al de Joaquim I, rei imposat per Egipte i vassall seu fidelíssim.

També al de Sedecies amb Egipte, de lluitar contra Babilònia; aquesta declaració de guerra, propiciada per Egipte, va acabar amb la caiguda de Judà i la deportació dels jueus a Babilònia.

b. ¿Què diu el profeta Jeremies?

Li preocupa el significat dels pactes: els veu com una no acceptació dels plans que Déu va mostrant que té en relació a la història del poble (Jr 2,18).

Els veus com a pactes falsos que deceben perquè Jahvè no està amb els imperis (Jr 2,36-37).

Afirma que confiar en el mortal i la seva força és com apartar el cor de Jahvè, és dirigir-se al no res (Jr 17,5-8).

En últim terme defensa la recerca dels mitjans pacífics per tal de solucionar els problemes internacionals, la no alineació en els blocs de força. Considera que el mateix Nabucodonosor que té el poder, té un poder que no és propi, sinó que és de Déu.

c. ¿Què diu el profeta Ezequiel?

Parla dels pactes com de veritables adulteris que en el moment produeixen plaer però que després són frustrants; el pitjor és que creen dependència (no es poden abandonar, quan es vol). Els estrangers, segons Ezequiel han pres el lloc de Déu.

Tota la història d'Israel i de Judà és un exemple d'aquesta idolatria-adulteri, d'aquest aliar-se i confiar en les potències tot deixant Déu (Ez 23,5-10; cfr. també totes les històries al·legòriques que explica aquest profeta a Ez 16; 20; 22; 23).

d. En resum

Jeremies, preocupat per ajudar a reconèixer que Déu és senyor de la història i que té uns plans salvífics en favor de la humanitat, veu com a falsa, vana, buida, decebedora, tota confiança posada sobre els imperis que, en el millor dels casos, tenen sentit si són instruments fidels d'aquells projectes salvífics de Déu, si contribueixen a la formació del món definitiu somniat per Déu des del principi, cap al qual només poden conduir els mitjans pacífics i pacificadors i no aquells que recolzen en els pactes de força, en l'alineació al costat de l'un o de l'altre imperi.

Ezequiel desemmascara també el caràcter frustrant dels pactes amb els estrangers, perquè han pres el lloc de Déu; són, segons ell, autèntics actes d'idolatria-adulteri-prostitució que creen dependència i que no donen a la llarga seguretat i vida.

Conclusions

Podem acabar aquesta segona part sobre la política de tractats dels reis d'Israel amb unes breus conclusions en què quedi clara quina és la postura dels profetes en relació a aquella política. Són les següents:

- a) les grans potències sempre cerquen el seu profit i interessos
- b) la salvació d'Israel com a poble no recolza en les aliances amb les grans potències
- c) la conversió al veritable Déu ha d'anar unida al reconeixement que les aliances i altres mitjans similars es converteixen finalment en ídols i què per tant no tenen força per a salvar

d) només tornant a viure recolzats en Jahvè, el Déu alliberador, és a dir només vivint com a poble solidari, en comunió i participació, es pot rebre i viure la salvació.

III. ELS PROFETES I LA CONFIANÇA EN LES ARMES

No resulta fàcil arribar a massa conclusions sobre el tema de les armes a l'A.T., ja que l'ambient en què es mou el poble d'aquell temps és un ambient de guerra, de conquesta, de victòries sobre els enemics. El mateix Jahvè ens és presentat freqüentment com un Déu guerrer que lluita a favor del seu poble.

Crec, però, que és en aquest ambient on Déu es va deixant conèixer, on va desemascarant la violència militar, on es va manifestant com Déu de pau i que vol la pau.

Podem dir que els profetes, totalment submergits en el conflictiu món internacional i nacional del seu temps, intenten sempre arribar a fons, a aquelles solucions més radicals que realment posen en joc el canvi del cor i la transformació de les estructures de cara a la creació d'un cel nou i d'una terra nova, de cara a començar a compartir el festí messiànic. Sovint, per tant, les seves paraules no van dirigides a les solucions immediates i provisòries, solucions tanmateix que també tenen en compte, sinó a les que són progressives i definitives. Com a camí vers aquestes últimes, està clar que subratllen la necessitat de la conversió, de posar la confiança en Jahvè, de renovar-li l'adhesió. En aquest camí, s'hi troben tants d'ídols!. Ja n'hem vist dos: l'imperialisme i els tractats amb les superpotències. Ara centraré l'atenció en el tercer; l'armamentisme.

1. Contraposició entre confiança en les armes i confiança en Jahvè

Tota la història dels jutges és una afirmació que a aquests alliberadors o salvadors la victòria no els ve de llur força física, de la quantitat de soldats disponibles, del modern armament que posseeixen, ben altrament, els ve de deixar-se portar per l'esperit de Jahvè i d'ajudar la comunió del poble entorn Jahvè. Aquí es troba la seva força.

Aquesta mateixa afirmació la trobem en la història del combat desigual entre David i Goliat, com ens diu Is 17,38-54. Diu David a Goliat, "tu véns contra mi amb l'espasa, la llança i les fletxes, però jo vinc contra tu en nom de Jahvè-Sabaot... Tots... reconeixeran que Jahvè no venç amb l'espasa ni amb la llança... (vv. 45-47).

Aquesta oposició entre els armaments i la constatació del punt "on està la salvació autèntica", és un lloc comú a l'A.T., especialment entre els profetes. Vull citar i deixar parlar a alguns textos il·luminadors.

Els salvaré amb Jahvè, el seu Déu. No els salvaré ni amb l'arc, ni amb l'espasa, ni amb la guerra, ni amb els cavalls, ni amb els cavallers (Os 1,7b)

Israel oblidà el seu autor i edificà temples; Judà multiplicà les ciutats fortes, però "enviaré foc contra les seves ciutats i devorà els seus castells (Os 8,14)

Que tu confies en el teu poder, en tants de paladins que tens: el tumult s'elevà a les teves ciutats i totes les teves fortaleses seran devastades... (Os 10,13b-14a)

Assur no ens ha de salvar, no volem muntar més a cavall. No tornarem a dir "Déu nostre" a l'obra de les nostres mans, perquè és en vos que l'home honrat troba compassió (Os 14,4)

No fent res i estant quiets, obtindreu la victòria; en una confiança tranquil·la trobareu la vostra força. Però no heu volgut i heu dit: "No! Fugirem a cavall!" Bé, ja fugireu! I: "Sobre uns carros ràpids!" Bé, també aniran ràpids els qui us perseguiran! (Is 30, 15-16)

Ai dels qui... posen la seva esperança en cavalls, que posen la seva confiança en el nombre dels carros i en una cavalleria important, però no miren cap al Sant d'Israel i no consulten Jahvè!... Ell s'aixecarà contra la casa de malfactors i contra l'ajuda de la gent malèfica. Com que l'egipci és un home i no pas un déu, que els seus cavalls són carn i no pas esperit, quan Jahvè estendrà la mà ensopegarà el qui ajuda, i caurà l'ajudat i tots plegats desapareixeran (Is 31,1-3)

Babilònia fa pujar a tots amb l'ham, els cobra amb el seu esparver. Els aplega amb la seva teranyina, per això s'alegra i crida de joia. Per això, sacrifica al seu esparver i encensa la seva teranyina, ja que li procuren una porció grassa, una vianda suculenta; per això, buida constantment l'esparver per matar nacions sense pietat (Ha 1,15-17)

No cal fer comentaris a aquests textos; parlen per si mateixos. Ens diuen amb tota claredat que les armes són equiparades als ídols, als quals sacrificuem el millor que la humanitat té, és a dir, les vides humanes. Ens diuen també que no serveixen per a donar seguretat. Ens conviden, en canvi, a tornar a posar la nostra esperança, la nostra confiança, la nostra força en el Senyor.

També Ezequiel en l'apòleg d'Oholà (Samaria) i Oholibà (Jerusalem), a Ez 23, tracta a les dos germanes de prostitutes perquè s'han enamorat dels assiris "gent batalladora... hàbils cavallers..." (vv. 5.12) i, en el cas de Judà, dels caldeus "guerrers escollits" (v. 15). Ezequiel anuncia, que tota aquesta confiança posada en els cavallers, guerrers, armes modernes, etc. quedarà frustrada, perquè aquestes armes els seran llançades en contra. Llegim-ne un text:

Vindran contra tu del Nord amb carros i rodes i en una coalició de pobles. De tot el voltant dirigiran contra tu l'escut, el broquet, i el casc (Ez 23,24)

I Zacaries, en el post-exili, parla de la salvació que vindrà mitjançant Zorobabel amb aquests termes:

No és per la potència ni per la força, sinó pel meu esperit, diu Jahvè-Sabaot (Za 4,6)

Vull acabar aquest recull amb dos textos que no pertanyen al món profètic però que expressen amb molta claredat el mateix:

Uns es fien dels carros, altres dels cavalls; nosaltres invoquem el nom de Jahvè, el nostre Déu. Ells no s'aguanten i cauen, nosaltres, drets, resistim (Sal 20,8-9)
Equipen el cavall per al dia del combat, però la victòria depèn de Jahvè (Pr 21,31)

Crec que en tots els textos recollits aquí apareixen repetidament uns subratllats que vull notar:

a) la confiança en les armes i en la força dels guerrers és idolàtrica, és com a confiança posada en un déu fals

b) aquesta confiança porta amb tota certesa a la destrucció

c) a la llarga només salva de debò la confiança en Jahvè i viure com a poble creient en Ell.

2. La visió utòpica dels profetes i les armes

Però els profetes donen un pas nou i definitiu. No romanen en una visió de més o menys conveniència de confiar en els armaments.

Quan comencen a parlar del futur del poble (del futur definitiu, d'allò que han d'esperar i vers on han de caminar) ens parlen en termes que realment colpegen i interpel·len. Vegem-ne alguns:

Aquell dia faré un pacte a favor d'ells amb la bèstia, amb l'ocell i amb el rèptil: faré desaparèixer del país l'arc, l'espasa i la guerra, i els permetré de dormir en seguretat (Os 2,20)

En aquest text apareix amb tota claredat la unió indestructible entre pau amb el cosmos i la desaparició de les armes. És ací on hi ha la veritable seguretat provocada per Déu.

I a Mi 5,9-14 llegim:

Aquell dia, oracle de Jahvè, suprimiré d'enmig teu els teus cavalls i faré desaparèixer els teus carros, suprimiré les ciutats fortes del teu país i arrasaré totes les teves fortaleses; suprimiré de les teves mans els sortilegis i no tindràs més bruixots...; arrencaré d'enmig teu els teus troncs sagrats i destruiré els teus protectors.

És curiós com el profeta, en aquest context de purificació d'Israel en vistes a la salvació, parla dels passos necessaris: desaparició de totes les armes; supressió de les ciutats fortes i fortaleses; eliminació de sortilegis i bruixots, d'estàtues i troncs sagrats. Ens mostra també així el paral·lelisme existent entre la confiança en els falsos déus; cal eliminar aquestes confiances si hom vol caminar cap al món definitiu basat en la confiança en Déu.

Is 9,3-6 ens parla de l'aparició de l'ungit de Déu i ens diu que és una aparició lluminosa, joiosa. Per què? hi ha tres "perquè": a) "perquè el jou que portava a sobre... el trenqueu com el dia de Median"; b) "perquè tota bota que pica amb retruc i tot mantell rebolcat en la sang seran cremats"; i c) "perquè ens és nat un infant... príncep de la pau... i la pau no tindrà fi".

Com veiem, aquestes són les condicions per poder començar a parlar del temps nou i definitiu: que no hi hagi opressions, que desapareguin els símbols militars, que tots visquem, com a repte, el treball per la pau.

L'altre text messiànic d'Isaïes insisteix (després de dir que l'ungit de Déu instaurarà la justícia) afirmant que el senyal de la realització del paradís és la pau còsmica, entre animals enemics, entre homes i animals, entre tots (Is 11,68; cfr. 65,25).

CONCLUSIÓ

Com a síntesi de tot el que he estat dient, crec que podríem recollir el famós i conegut text d'Is 2,2-5 (cfr. Mi 4,3-4), que podria rebre el títol de "anunci de la bona notícia de la solidaritat internacional i del desarmament general":

I s'esdevindrà als darrers temps: la muntanya de Jahvè amb el temple del nostre Déu, serà ferma al cap de les muntanyes, i s'elevàrà més alta que els puigs. Totes les nacions afluiran cap a ella, hi aniran tants de pobles, tot dient: "Som-hi, pugem a la muntanya de Jahvè, al temple del Déu de Jacob, perquè ens instrueixi en els seus camins, i seguim les seves rutes; ja que de Sió surt instrucció, de Jerusalem surt la paraula de Jahvè". En farà de jutge entre les nacions i d'àrbitre per a tants pobles. Amb les seves espases forjaran relles, i falçs amb les seves llances. Les nacions no alçaran l'espasa l'una contra l'altra, ni aprendran més a fer la guerra. Casa de Jacob, caminem a la llum de Jahvè!".

Aquest text basta per a il·luminar la situació irracional que vivim: una situació en què les nacions continuen volent ser imperis dominadors de les altres nacions; en què per a molts pobles sembla que no hi ha sortida si no és en l'alineació al costat d'alguna superpotència i seguint per tant la política que li convé; en què, en comptes de fer de les armes instruments i eines de treball, de progrés humà per a tots, de realització solidària de la humanitat, ens dediquem a fer una cursa d'armaments que no pot portar enlloc més que a l'autodestrucció.

En aquesta situació continua colpejant els nostres caps, els nostres cors, la nostra fe, la paraula d'Isaïes.

Hom pot dir que tot això resulta molt utòpic, molt ingenu. Crec, en canvi, que estem davant un repte seriós. Es una interpel·lació al discerniment evangèlic: amb Jesús o contra Jesús; a favor dels interessos de la humanitat nova o dels propis desitjos i ambicions; treballant perquè hi hagi una pau internacional fonamentada en la justícia o perquè continuem enriquint-nos a costa de l'empobriment dels més desprotegits; allargar la mà tot treballant solidàriament per un món humà o per continuar inventant i construint cada cop més armes destructores del germà. Com a creients, crec, ens hem de disposar a acceptar aquest repte.

LA POLÍTICA DE BLOCS I LA PAU

Joan Travé

INTRODUCCIÓ

La Història de la Humanitat és una recerca constant de la pau. És, al mateix temps, la Història de les guerres i dels conflictes entre els pobles.

Hi ha moments llargs en els quals la guerra, com a conflicte armat, sembla superada. Però això no significa l'existència de la pau vertadera en aquests moments. Mentre l'opressió i la injustícia d'uns estats sobre els seus ciutadans o sobre els altres estats, mentre la por o l'amenaça són l'element dominant en les relacions internacionals, no es pot parlar seriosament de la pau.

El moment actual del nostre país és un moment en el qual la decisió que prenguem respecte a la pertinença o no a l'OTAN, pot ser una decisió que serveixi per eixamplar i aprofundir els camins de la pau i la distensió entre els pobles o, tot al contrari, que serveixi per endurir les tensions, faciliti l'allunyament entre els pobles i l'enfortiment de la política de blocs.

En un moment d'aquesta transcendència és molt important mesurar els avantatges, els inconvenients i les possibilitats, per a l'Estat espanyol, d'una política d'identificació amb un bloc enfrontat amb l'altre, o bé d'una postura allunyada de l'enfrontament i que no vol com a adversaris ni la Unió Soviètica ni els Estats Units.

Això, al nostre temps, té una significació especial. La interdependència i la proximitat són en el món d'avui més marcades que mai. A tots els nivells: econòmic, militar, d'idees, de tensions. Això fa que qualsevol peça, per petita i poc influent que sembli, pot ajudar, pot posar el seu gra de sorra, a estabilitzar o desestabilitzar la situació mundial. Pot ser "exemple" i afavorir camins de pau per a d'altres pobles que els cerquen.

Per aquests motius és important entre nosaltres una reflexió i un debat, que convé fer a tots els nivells: des del polític fins al teològic. Aquest és el desig d'aquestes ratlles: col·laborar en aquest debat i en aquesta reflexió. Ho farem sota els següents apartats:

- I. La tensió EST-OEST, la consolidació dels blocs i la inseguretats internacional.**
- II. La guerra, un camí tancat.**
- III. El fracàs de les polítiques de desarmament.**
- IV. Camins alternatius i la defensa nuclear.**
- V. La política de blocs i les polítiques alternatives de defensa a l'Estat espanyol.**
- VI. Conclusions.**

I. LA TENSIÓ EST-OEST, LA CONSOLIDACIÓ DELS BLOCS I LA INSEGURETAT

INTERNACIONAL

Els acords de Yalta de 1945 pertanyen a una època pre-atòmica i sembla que existia entre els participants una certa voluntat d'aliança. Roosevelt, Stalin i Churchill intenten fer durar una aliança que havia aglutinat la lluita contra el nazisme.

La bomba atòmica inicià el canvi de les relacions USA-URSS. Els americans no necessiten els russos per acabar la guerra al Japó i es converteixen, en boca de Truman, en "la més gran potència de tots els temps" i a punt per ajudar tots els països que es trobin davant una amenaça interna o externa d'agressió. "S'ha passat de l'estadi d'aliança a l'enfrontament o guerra freda" (I).

Els Estats Units es neguen a deixar accedir la Unió Soviètica al coneixement de l'energia nuclear. La Unió Soviètica, que ha sortit desfeta de la guerra i amb més de 20 milions de morts, no vol perdre l'ocasió de consolidar i millorar posicions a les seves fronteres. Comença la lluita freda entre les dues grans potències, el conflicte Est-Oest.

A l'Occident i sota l'hegemonia nord-americana es firma l'any 1949, el Tractat de l'Atlàntic Nord, i tal com diu el seu preàmbul "per reafirmar la fe en els principis de la Carta de les Nacions Unides... per defensar l'herència i la civilització comunes... s'ajuntaran els esforços per a una defensa col·lectiva i per al manteniment de la pau i la seguretat".

A Varsòvia l'any 1955, i sota la direcció de la Unió Soviètica, serà firmat l'altre Pacte, tenint en compte, com diu el preàmbul, la nova política militar que s'ha originat a Occident i que ha culminat amb la integració d'Alemanya al bloc nord-atlàntic, situació que fa "que augmenti el perill d'una nova guerra i creï una amenaça a la seguretat dels Estats pacífics". Les parts contractants del Pacte de Varsòvia també volen continuar l'esperit de les Nacions Unides i volen prendre les mesures necessàries per garantir la seva seguretat i el manteniment de la pau a Europa.

La política de blocs, la política d'enfrontament, ha quedat institucionalitzada. Una política que ha convertit el món en un polvorí.

Els Estats Units començaren la cursa d'armaments amb un avantatge enorme. La Unió Soviètica ha fet un esforç molt costós, prioritzant el desenvolupament armamentístic sobre altres sectors. L'any 1972, la conclusió del primer SALT (Acord sobre la limitació d'armes estratègiques) consagrà, almenys jurídicament, el règim de la "paritat".

Totes les teories per a fer viables la seguretat i l'equilibri han quedat una i altra vegada superades. Els perfeccionaments tècnics continuen la seva dinàmica i obliguen a fer canviar les estratègies. En els moments actuals, atesa la precisió i la potència de les armes, sembla decisiu el fet de poder ser el primer en atacar, el "first strike".

La política de Reagan, d'altra banda, ha estat manifestada clarament. Com que la política industrial dels USA és notòriament superior a la de la Unió Soviètica es tractaria de fabricar armes tan poderoses i tan cares amb les quals els soviètics no puguin competir i es vegin obligats a acceptar les condicions americanes. Aquesta és una de les finalitats de la Iniciativa de Defensa

Estratègica, l'anomenada guerra de les galàxies.

II. LA GUERRA UN CAMÍ TANCAT

Una guerra nuclear escapa als principis legalitzadors i legitimadors del Dret i de l'ètica.

Les teories justificadores de la guerra –per exemple la teoria de la guerra justa- poden ésser interpretades com a intents de limitar i controlar el fenomen de la guerra davant les concepcions que consideren la guerra com a "raó d'Estat" i que consideren que la defensa legítima no té límits.

Avui dia, algunes de les velles condicions per a justificar la guerra -com la proporcionalitat entre els danys produïts i els béns aconseguits o la utilització de mitjans lícits queden absolutament sense sentit per dues raons fonamentals: la indiscriminació i la incontrolabilitat.

1. La indiscriminació. La naturalesa de les armes i la dialèctica d'un conflicte engegat, fan que una possible guerra nuclear vagi a parar a la utilització d'armes d'ús massiu i indiscriminat. En una guerra actual, és difícil, a més, dir qui podria ésser considerat no combatent i per tant no sofrir els atacs almenys directes. Cada dia és menys possible una línia divisòria. Aquesta dificultat és per si mateixa una condemna de la guerra total.

2. La incontrolabilitat. En el Dret de guerra que s'havia anat formant al llarg de la Història, el "fet guerrer" és un acte humà, lliure. Aquest pressupòsit possibilitava una regulació ètico-jurídica d'un acte del qual la voluntat podria determinar-ne l'amplitud i fixar-ne els efectes.

Avui dia, si ens atenim a les dades científiques, quan es parla dels efectes a termini mitjà i llarg en l'espai i en el temps, quan es parla dels efectes hereditaris, quan es parla de la màxima novetat d'una guerra actual com és el possible extermini de la humanitat, parlar de la controlabilitat no té sentit.

La guerra és un camí tancat. No pot ésser un mitjà actual de resolució de conflictes. Com afirma Norberto Bobbio: "Davant de la guerra atòmica el Dret és impotent. La manera de portar a terme una guerra atòmica és jurídicament incontrolable. El Dret, després d'haver demostrat la seva insuficiència per a legitimar la guerra, és també incapaç de legalitzar-la. La guerra moderna està, en una paraula, més enllà de tot principi de legitimació i de tot procediment de legalització" (2).

III. EL FRACÀS DE LES POLÍTIQUES DE DESARMAMENT

El 1978 la primera Assemblea de l'ONU sobre el desarmament va llançar aquest avís: "La humanitat es troba davant d'una elecció: desarmar-se o viure amb la perspectiva de l'exterminació". I és que és molt difícil d'imaginar que la cursa d'armaments pugui continuar indefinidament sense que algun dia es provoqui l'enfrontament armat.

Els camins clàssics per a intentar el desarmament han estat: a) un poder supranacional, b) la diplomàcia del desarmament. Tots dos han fracassat.

1) **El poder supranacional.** Que el problema dels conflictes internacionals no pot tenir una solució sense un poder que estigui per sobre el poder dels Estats, és una constant històrica del pensament. En els teòrics de la guerra justa, en els inspiradors de la Societat de Nacions fins a arribar als creadors de l'ONU, l'acord ha estat constant. El fracàs també. El Consell de Seguretat hauria pogut tenir una funció eficaç en aquest sentit, si després de l'aliança contra el nazisme no hagués començat tot seguit la guerra freda i la política de blocs.

2) **Els acords diplomàtics.** Els camins de la negociació per aconseguir acords limitats han tingut un gran desenvolupament a la nostra època. Aquests acords han estat innombrables: sobre restricció de proves d'armes nuclears, limitació d'armes estratègiques, no-proliferaçió d'armes nuclears, etc. (3).

Aquest tipus d'acords els són relativament fàcils als Estats perquè no suposen una reducció de llur sobirania i són

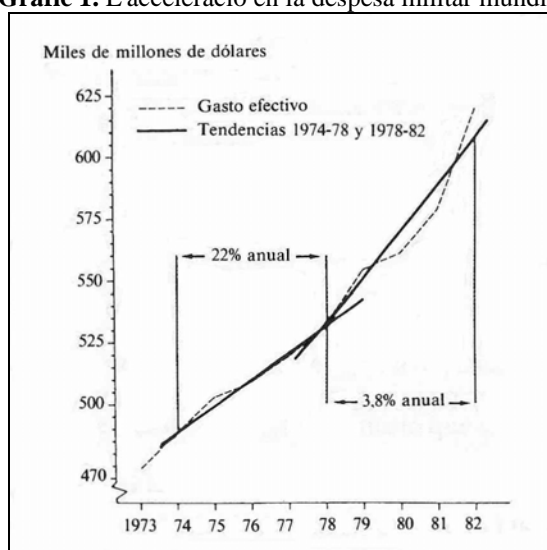
quelcom limitat i controlat segons els interessos de l'Estat en una conjuntura internacional determinada.

Els resultats pràctics han estat mínims. De fet el desarmament gairebé no s'ha mogut des de la desena sessió extraordinària de les Nacions Unides de 1978 que havia adoptat recomanacions per a arribar a un desarmament general i complet (4).

El conjunt de les negociacions i els acords per a aconseguir el desarmament no han donat cap resultat concret fins al moment. Les dues superpotències es reuneixen regularment per a prevenir la guerra nuclear però al mateix temps no renuncien mai a perfeccionar els seus aparells bèl·lics. La millora qualitativa fa perdre valor als mínims acords sobre control d'armes a què s'hagi pogut arribar i introdueix un factor d'inestabilitat estratègica constant.

La realitat del moment és de creixement de les despeses militars, cosa que ha estat una constant dels últims anys com podem veure als gràfics 1 i 2.

Gràfic 1. L'acceleració en la despesa militar mundial

Precios y tasas de cambio de 1980. SIPRI 1983

El problema del desarmament té un obstacle fonamental: el conflicte amb l'exigència de la defensa, que tot Estat considera intocable.

Hi ha una tendència a abordar els problemes de la defensa com si fossin purament tècnics; com si la reflexió ètica pogués estar absent quan es tracta de "valors a defensar", "risks a acceptar" i "sacrificis a consentir" (5). L'articulació entre la tècnica, l'ètica i la política és indispensable.

Ha de ser trencada definitivament la idea que els partidaris de la defensa representen la posició pragmàtica i realista, í que els partidaris del desarmament representen la posició utòpica i idealista. Hem d'afirmar que l'exigència del desarmament nuclear s'imposa en nom del realisme i que el concepte de defensa no pot ésser il·limitat. Proposar uns mitjans de defensa que poden exterminar la vida, com a resposta a una amenaça hipotètica, és endinsar-nos en un pendent que és una amenaça real contra tota la humanitat.

Gràfic 2.

Despeses militars mundials. Any 1983
(en milions de dòlars, preus del 1980)

Estats Units	186.544
Altres OTAN	120.627
Total OTAN	307.171
URSS	137.600
Altres Pacte de Varsòvia	13.530
Total Pacte de Varsòvia	151.130
Orient Mitjà	50.000
R.P. Xina	35.800
Àsia (sense la Xina)	40.815
Resta del món	51.876
Total mundial	636.790
Economies industrials de mercat	328.944
Economies planificades	192.661
Països exportadors de petroli	48.745
Resta del món	64.408

Font: SIPRI Yearbook 1984.

IV. CAMINS ALTERNATIUS A LA DEFENSA NUCLEAR

La construcció d'uns camins alternatius a la cursa nuclear s'imposa si volem retrobar un sentit de racionalitat al nostre món. S'imposa quan la guerra és un camí tancat i quan tots els intents de desarmament han estat abocats al fracàs. Aquests camins són difícils, però imprescindibles, per sortir de l'actual situació.

Una idea sempre present en aquests camins i propostes alternatives, és la de trencar amb la política d'enfrontament entre els blocs, que es la que produeix un creixement armamentístic constant; i en segon lloc la d'obrir i eixamplar els camins i els espais de distensió.

Les alternatives de defensa poden presentar diversos aspectes i modalitats (6):

I. Defensa militar no nuclear

Quan hi ha una negativa a la defensa amb armes nuclears, hom aprofita la modernització de les armes convencionals defensives per donar seguretat al país. Vindria a ésser, el cas de Suècia, Iugoslàvia, Àustria, Suïssa i Albània.

Aquesta defensa pot ésser **perifèrica**, centrada fonamentalment en la defensa de la frontera, o bé **territorial**, que intenta desgastar l'enemic en una gran extensió i amb fronts descentralitzats. La defensa territorial ha tingut un revifament a Europa des que s'ha intuït que Europa, i particularment Alemanya, podia ser el camp d'operacions d'una guerra nuclear entre les dues grans potències. La defensa territorial ha tingut diverses teoritzacions i experiències (7):

1. L'anomenada **escola alemanya de la tecnoguerrilla**. Amb la utilització de sistemes estrictament defensius i amb armes no nuclears considera possible neutralitzar una columna blindada ofensiva tot presentant-li diversos "mòduls" defensius organitzats de manera autònoma. És el mètode adoptat per la defensa austríaca.

2. Un model pensat a **Anglaterra** i que ha elaborat un projecte explicat sota el títol **Defence without bomb** (Defensa sense la bomba).

Es tracta de tot un sistema de defensa pensat clarament en termes de guerra de "partisans", sobre la base de l'autonomia local que és a l'origen de totes les institucions angleses, fins i tot de la militar. Aquesta escola vol inspirar-se en les arrels històriques per a fonamentar una defensa "estricte" defensiva.

3. **L'escola suïssa** comporta algunes especificitats tals com: a) pensar en el reducte dels Alps com replegament possible; b) una logística d'estocs de guerra renovats constantment i de refugis atòmics.

Hauríem d'afegir en el cas de Suïssa, la convicció que el país té, que no serà atacat perquè la seva neutralitat ha estat útil i ha estat utilitzada per països antagònics per a Conferències de Pau, Organitzacions humanitàries... i fins i tot per al sistema bancari.

4. **L'escola iugoslava** té un esperit que neix de dues experiències ben diferents: la resistència durant l'última guerra i la reforma de l'exèrcit després del 68, és a dir després de la invasió de Txecoslovàquia. La reflexió els ha portat a un sistema de defensa adequat per si es repetís una cosa semblant en el seu territori.

El model iugoslau, basat en els consells de defensa de base, està fonamentat en una articulació de l'exèrcit regular i les milícies locals.

Els plans de defensa, ateses les experiències històriques, comprenen una estratègia de concentració-dispersió, que inclou tots els plans de la defensa civil, fins i tot la no-violenta.

Aquest sistema, discutible evidentment, porta tota la societat iugoslava a mecanismes d'autoorganització de la defensa. Això li significa una dissuasió forta a un possible exèrcit invasor, car es trobaria dins d'una xarxa on mai no es podria instal·lar, i per tant difícilment podria dominar el país.

2. La defensa mixta

És una posició intermèdia entre la clàssica defensa armada i les alternatives de defensa, civil i popular, no-violentes. La defensa mixta es un procés que va des de l'eliminació de tota arma ofensiva, fins a la utilització conjunta de defensa convencional, paramilitar i no-militar.

Johan Galtung, que dona a aquest procés el nom de "transarmament" escriu: "Amb el temps, tot això pot evolucionar cap a la defensa no-militar, que és la manera d'afrontar els conflictes en les societats civilitzades, amb vagues, desobediència civil, mecanismes de resolució de conflictes... Per què no anar directament a la defensa no-militar? La resposta és que una majoria de la po-

blació no hi creu i que la història ens diu que la seguretat no sobreviu automàticament" (8).

3. La defensa no-militar

Aquesta defensa, coneguda com a defensa civil, defensa popular no-violenta o defensa social, presenta moltes modalitats, parteix de diversos exemples històrics que demostren que un poble sense armes no és pas necessàriament un poble indefens. Cap poder pot imposar-se únicament amb la força de les armes. Si el conjunt de la població, amb les organitzacions socials, polítiques, econòmiques i ideològiques de la societat, està preparat, l'agressor pot quedar ofegat.

Els models històrics són molt variats i amb nivells molt diferents: la resistència de països com Noruega, Dinamarca i Holanda durant la segona guerra mundial; la lluita de Gandhi; la resistència de Txecoslovàquia contra la invasió soviètica el 1968; la dels budistes contra el president Diem al Vietnam. La no-violència, una de les aproximacions més coherents, radicals i riques sobre models alternatius de defensa, és, com ens diu Jean-Marie Müller, "una vertadera defensa legítima" (9). Podríem afegir que la dissuasió nuclear és, ben al contrari, una defensa falsa. Impedeix als ciutadans d'ocupar-se per ells mateixos de la seva defensa i condueix la humanitat a un pendent suïcida. Està en contradicció amb una certa idea d'home que hom diu defensar. La defensa no-violenta qüestiona avui el sentit de la nostra civilització.

La no-violència és realista. No creu pas que pugui imposar-se a l'opinió d'un dia a l'altre. Però vol actuar ja en el present.

Segons Müller, en una línia semblant a la de Galtung, no s'ha de parlar de desarmament, ja que el desarmament és utòpic, sinó de transarmament. Aquest transarmament té tres components:

- 1) Transició d'una societat sobrearmada vers una societat pacífica.
- 2) Transformació dels mitjans de defensa violents en mitjans de defensa no-violents.
- 3) Transferència de les inversions per a la violència vers a inversions per a la no-violència.

Les diferències entre una defensa convencional militar i una defensa popular no-violenta, com escriu V. Fisas, són enormes:

"Una defensa militar convencional vol protegir territoris i sistemes polítics, mentre que una defensa popular vol defensar valors socials; la defensa militar intervé quan hi ha una amenaça, mentre que la popular suposa una acció permanent; per a la defensa convencional les amenaces són externes, per a la defensa popular no-violenta són també internes, producte de la violència estructural" (10).

4. Algunes reflexions finals sobre la "credibilitat" de les alternatives a la defensa nuclear

1) Aquestes polítiques alternatives, perquè tinguin credibilitat, comporten una desvinculació de la política de blocs i suposen una política neutralista.

En el debat actual sobre la neutralitat, aquesta no significa únicament la no-participació d'un

Estat en una guerra amb altres Estats. Avui dia l'element "guerra" no és el central. "Avui el punt de partida és l'esforç per separar-se de les rivalitats de les grans potències en temps de pau" (11). La funció principal de l'opció neutralista seria orientar la política europea amb una nova dinàmica.

2) Aquestes polítiques alternatives suposen, per al país que les adopta, l'eliminació de tota capacitat ofensiva. No representen cap perill per a cap altre país. A més de no significar un perill, la neutralitat fins i tot pot ésser útil per a altres països.

Amb aquesta política, de totes maneres, no es tracta fonamentalment de garantir la seguretat d'un país, sinó d'anar trencant la política de blocs, de disminuir la tensió i d'anar creant, com hem dit abans, una nova dinàmica política.

3) L'anàlisi d'aquestes alternatives ens mostra que entre la política de dissuasió nuclear dels blocs i la política pacifista radical, hi ha encara diverses alternatives i modalitats; i que, fins i tot, hi ha una tradició militar que no és precisament la de defensa nuclear.

El creixement de tota reflexió en aquest camp és d'una importància vital, quan ha estat demostrat clarament que els sistemes nuclears són creadors d'inseguretat i d'inestabilitat, en lloc de ser creadors de seguretat.

V. La política de Blocs i les polítiques alternatives de defensa a l'Estat Espanyol

La situació d'Espanya en aquest moment és d'un gran compromís històric: encara que amb una força molt limitada, podem contribuir a la distensió de la política de blocs, podem contribuir a l'augment de la política neutralista a Europa. Això suposa també una contribució a frenar la cursa d'armaments i augmentar la seguretat al món.

La integració en una política de blocs comporta la integració en una política militar, la qual pot posar en perill l'existència de la humanitat i és la causant d'una mort lenta per al tercer món, car és impossible mantenir al mateix temps un increment constant de l'armamentisme i un ajut suficient als països subdesenvolupats.

El fet de separar-nos d'una política de blocs no significaria necessàriament la disminució de la seguretat, ni la renúncia a una política de defensa, com direm més endavant.

Els dos perills clàssics per a la seguretat espanyola els podem veure en aquesta reflexió feta per un militar (12):

a) L'amenaça del Pacte de Varsòvia contra la totalitat del Bloc Occidental on es trobarà Espanya. b) L'amenaça provinent del Magrib, a càrrec del Marroc, sol o bé aliat amb Algèria, per tal d'ocupar Ceuta o Melilla."

a) El perill que l'URSS pugui significar per a Espanya és molt remot. És evident que serà menys remot en la mesura de la nostra integració a l'OTAN.

Hi ha informes i dades molt serioses per assegurar que la Unió Soviètica prefereix una Europa Occidental amb qui comerciar que no una Europa destruïda o ocupada, la qual li augmentaria els

problemes que ja té dins les seves fronteres.

La distància geogràfica per terra, i la protecció de totes les bases mediterrànies de l'OTAN per mar, fan impensable una ocupació soviètica.

La seguretat espanyola podria ésser comparada amb la d'Irlanda i la de la Gran Bretanya. Aquesta última està, tanmateix, molt menys segura de no rebre un atac nuclear. En cas de conflicte Est-Oest rebria un atac amb més probabilitat, cosa que no és gens versemblant per a Irlanda, sense tropes ni instal·lacions estrangeres i que basa la seguretat en la defensa i en no significar perill per a cap Estat.

b) Respecte a Ceuta i Melilla, l'OTAN no ofereix tampoc cap protecció especial. Allò que es fa urgent és obrir una via de negociació política seriosa amb el Marroc i no precisament, plantejar el tema d'aquestes dues ciutats com el gran perill per a la seguretat de l'Estat Espanyol, justificant així, amb una evident desproporció, la integració a l'OTAN.

L'ingrés a l'OTAN, a més de no augmentar la seguretat, incrementa les despeses militars i disminueix la sobirania, plantejant un problema a la mateixa estructura de la democràcia. Ens trobem amb una contradicció entre la política del govern i la voluntat popular. Ens trobem amb un 90% de diputats favorables a la integració i una majoria popular que pensa en sentit contrari. Això és un desgast per a la legitimació democràtica.

El problema del "bon o mal exemple", segons com es mini, es una gran preocupació a la cúpula de l'OTAN. Durant molts anys la instal·lació dels euromíssils ha estat un element distorsionador que podria trencar el monolitisme de l'Aliança. Si a Espanya es fa un referèndum, vol dir que el tema pot ésser replantejat també en altres països, que no és una qüestió tancada. Ens trobaríem davant d'una doble legitimació: d'una banda uns governs legitimats per la carrera armamentista i la guerra i, de l'altre, una nova legitimació popular per la pau i per la fi de l'enfrontament entre blocs.

A més de la por soviètica, altres arguments utilitzats a favor de la integració parlen de la marginació que suposa no integrar-nos i que dificulta una política del govern, que des de dins de l'Aliança pot contribuir més a la pau i a la desnuclearització del Continent. Com diuen Claudín i Paramio:

"Treballar dins de l'OTAN per la pau i per una Europa unida i autònoma, no és únicament la possibilitat més realista per a la nostra democràcia, sinó una posició moralment conseqüent" (13).

Aquestes postures tenen molts punts febles, com va fer notar Manuel Sacristán. Sembla, diu, que la perillositat només pugui venir de l'Est, quan les dues potències resulten igualment perilloses per a la pau del món. No hi ha cap base per creure que la integració d'Espanya a l'OTAN pot afavorir la creació d'una Europa desnuclearitzada i amb més pau. Suècia des de fora de l'OTAN pot fer i fa més que Noruega des de dins de l'Aliança; el govern iugoslau des de fora del Pacte de Varsòvia pot fer més per la pau que el govern polonès des de dins.

L'argumentació que aporten: Claudín i Paramio per a oposar-se als pacifistes, en el sentit que en cas de guerra moriríem tots, siguem o no a l'OTAN, la contesta així Sacristán:

"No estant a cap bloc no s'hauria contribuït a l'assassinat indiscriminant. El pacifisme no consisteix a sacrificar tot valor a la supervivència, no consisteix a no voler morir, sinó a no voler matar". (14)

Una política alternativa de defensa a Espanya

L'apartat últim de la nostra reflexió voldria concretar una mica més en aquest tema tan important. Una política alternativa com ja hem dit, és la que trenca amb la política d'integració a l'Aliança i es deslliga de la cursa armamentista. Ara bé aquesta política de neutralitat suposa, perquè sigui acceptada majoritàriament, un sistema de defensa que sense excloure la component militar estrictament defensiva, s'articuli també amb elements no-militars.

Aquesta alternativa està en la línia que formula Delas des de la seva especialització militar (15). La recerca d'aquests models de defensa alternatius, ens diu, es fa cada dia més urgent quan són rebutjats els models existents pels perills que comporten i per la seva intrínseca valoració moral. És absolutament necessari, doncs, construir propostes i alternatives que siguin eficaces i moralment acceptables pel poble espanyol.

Els camins a seguir haurien de tenir clars alguns aspectes:

- a) **Un canvi d'actituds i comportaments** que no legitimin mai l'ús indiscriminat de la força, en l'acció bèl·lica, i que hi incorporin una valoració moral.
- b) **L'eficàcia de la defensa.** Des d'aquesta perspectiva hom no rebutja tots els avenços tecnològics que assegurin un projecte "estrictament defensiu", i per tant no provocatiu per a cap país. Aquesta defensa hauria d'ésser participativa al màxim i acceptada pels ciutadans. El projecte s'hauria d'entroncar d'alguna manera amb tots els que estan per una defensa no-militar i no-violenta.
- c) **Una nova estratègia defensiva,** basada i recolzada en la infraestructura del país i donant preferència a sectors clau, entre els quals podem citar, a títol d'exemple, les comunicacions i els mitjans integrats d'informació i control.
- d) Un model com el dibuixat aquí, esquemàticament, suposaria un reforçament pacificador i contribuiria a "recobrar la confiança en la distensió, reduiria el teatre de la dissuasió nuclear i frenaria la injusta cursa d'armaments" (16).

Rafael Grasa (17), fa una crítica a l'actual política de defensa que contradiu el mateix decàleg del govern i que sembla orientada per aquestes prioritats:

- a) Reforçament de la zona sud de la península, considerada com a zona de conflicte potencial.
- b) Reforçament del domini de l'eix Balears - Estret de Gibraltar - Canàries - Mediterrani Occidental, que suposa el reforçament del sector sud de l'OTAN i que seria el paper específic assignat a Espanya dins de l'Aliança.

- c) Defensa contra una hipotètica amenaça del Pacte de Varsòvia.
- d) Modernització de les forces armades i potenciació de la indústria d'armaments.

Aquestes prioritats estan pensades dins d'una estratègia global de l'OTAN.

L'autor citat proposa alguns elements per a construir una política alternativa de defensa (18) dels quals en citem alguns que ens semblen significatius:

- a) Una política exterior de defensa neutral, desvinculada dels blocs. De fet no hi ha amenaces rellevants contra el país. Aquesta política suposa algunes condicions, com per exemple: desnuclearització, armament no-ofensiu, cercar la invulnerabilitat interna, canvi de cultura militar.
- b) Cercar una integració dels elements militars i paramilitars en la línia de Galtung i Delas. Coordinació d'aquests elements amb les diverses formes de no-violència i defensa popular no-armada. El projecte hauria d'anar augmentant els elements no militars i disminuint els militars, amb un procés de reconversió de la indústria d'armaments.
- c) Coherència de la política exterior amb aquesta postura de neutralitat: suport al procés de desarmament i seguretat internacionals, com les zones desvinculades i sense armes nuclears, i a tot tipus d'iniciatives unilaterals de desarmament.

VI. CONCLUSIONS

1. A la nostra època la guerra nuclear ha de ser considerada un camí tancat. Èticament, la indiscriminació i la incontrolabilitat la fan injustificable. Jurídicament l'hem de considerar fora del Dret.
2. La política de blocs, que fomenta la cursa armamentista i la inestabilitat mundial, fa augmentar el perill de guerra,
3. Si mai no està justificat l'ús de l'armament nuclear, tampoc no pot estar justificada la seva fabricació i l'emmagatzemament.
4. Hom no veu com pot ésser acceptat el reforçament i la integració en una política de blocs, que fomenta la fabricació, els estocs d'armes i el perill d'una guerra impossible de justificar.
5. Els camins clàssics de desarmament, tals com un poder supranacional i els acords diplomàtics, han fracassat.
6. Hem de buscar camins alternatius, que poden anar des d'una defensa militar convencional fins a una defensa popular no-violenta.
7. Aquests projectes alternatius són difícils, però es fan indispensables. Quan una institució -com

la guerra nuclear- s'ha tornat incontrolable, i la tendència ha d'ésser suprimir-la o superar-la.

Les propostes de defensa alternativa poden semblar utòpiques a molts. Probablement és més utòpic considerar possible el creixement qualitatiu i quantitatiu de l'armament nuclear i creure que mai no es farà servir.

8. L'Estat espanyol té encara l'oportunitat, que tal vegada no li serà donada mai més, de contribuir a la distensió entre els blocs, és a dir, de posar-se al costat dels països i moviments que cerquen una ruptura amb la cursa suïcida de la humanitat. Això suposa elaborar unes alternatives noves de defensa. Però és evident que el pas previ és el no-alineament amb cap dels dos blocs.

9. En acabar, no em resisteixo a citar l'acudit de Peridis: "Parece ocurrir con la salida de la OTAN lo del infierno de Dante: Abandonad toda esperanza" I bé, fins i tot dins de l'OTAN, com en altres països d'Europa integrats a l'Aliança, s'ha de continuar l'oposició a la política de blocs i a la cursa irracional d'armaments, i al mateix temps s'ha de continuar la recerca d'uns nous models de defensa.

NOTES

(1) **André Fontaine**: *Le défi de la paix en 1984*. A "Le défi de la paix en Europe". París, CERAS, 1984, pàg. 12.

(2) **Norberto Bobbio**: *El problema de la guerra y las vías de la paz*. Barcelona, Gedisa, 1982, pàg. 109.

(3) Vegeu: **Jozef Goldblat**: *La limitación de armamentos: Análisis crítico de las negociaciones y acuerdos internacionales*. Madrid, MPDL, 1984.

(4) **Jean Klein**: *Les voies négociées du désarmement*. A *Le défi de la paix en Europe*, o.c. pàgs. 123, ss.

(5) **Christian Mellon**: *Chrétiens devant la guerre et la paix*. París, Centurion, 1984, pàgs. 58, ss.

(6) Vegeu aquesta qüestió tractada amb més detall a:

Vicens Fisas: *Propuestas actuales de alternativas de defensa*. **Afers Internacionals**, núm. 6, pàg. 5, ss.

(7) **Alain Joxe**: *Les propositions de défense alternative*. A *Le défi de la paix en Europe*, o.c. pàgs. 142, ss.

(8) **Johan Galtung**: *Hay alternativas*. Madrid, Tecnos, 1984, pàg. 318.

(9) **J.M. Müller**: *Les propositions de défense alternative: Défenses non-violentes*. A *Le défi de la paix en Europe*, o.c. pàg. 161.

(10) **Vicens Fisas**: *Propuestas actuales de alternativas de defensa*. Art Cit. pàg. 22.

(11) **Ulbricht Albrecht**: *El neutralismo en Europa Occidental*. A *La seguridad europea a debate*. Barcelona, Fontamara, 1985, pàg. 77.

(12) **Fernando Rodríguez Ventosa**, general de Brigada d'Artilleria: *Los intereses estratégicos españoles, desde el punto de vista de la defensa*. CESEDEN, U.I.M.P., 1982.

- (13) **Fernando Claudin i Ludolfo Paramio:** *OTAN, razones para no salir*. El País, 18 de juny de 1984.
- (14) **Manuel Sacristán:** *OTAN: la salvación y el alma de la lógica*. El País, 3 de juliol de 1984.
- (15) Vegeu: **José de Delas:** *Una defensa alternativa*. Anuario El País, 1984. *Defensa, desarme y participación*. Mientras tanto, núm. 22, febrer 1985, pàg. 104.
- (16) **José de Delas:** *Una defensa alternativa*. Art. cit. pàg. 134.
- (17) **Rafael Grasa:** *A propósito de la defensa de España, del atlantismo encubierto y de los modelos alternativos*. Ponència a la Setmana de la Pan de St. Cugat, juliol 1985.
- (18) **Rafael Grasa:** Art. cit. pàg. 18, ss.

III. BOGERIA DE LA CREU I SAVIESA DE LES ARMES

José-Ignacio González Faus

1. Creiem "a" l'evangeli?

D'una manera testimonial, vull començar dient que, segons la meua opinió, la dura resistència que troben en nosaltres, de vegades, les paraules i les reivindicacions sobre la pau, igual com les accions pacifistes, s'assembla molt a la resistència que provoquen sempre en mi una sèrie de paraules de l'Evangeli, com per exemple:

- Estima els enemics Mt 5,43: i és innegable que Rússia i el Pacte de Varsòvia són, efectivament, enemics nostres).
- No resistiu al dolent; al contrari, si algú et pega a la galta dreta, para-li també l'altra (Mt 5,39).
- Al qui et vulgui moure un plet per prendre't la túnica, cedeix-li el mantell i tot (Mt 5,40).
- Si el teu enemic té fam, dóna-li menjar; si té set, dóna-li beure, que, obrant així, apilaràs brases sobre el seu cap (Rm 12,20-21).

Reconeguem que això no ens ho creiem. Ni poc, ni molt: no ens ho creiem gens. Ho oblidem, ho desconeixem. O (si hom ens ho recorda) fem servir interpretacions escamotejadores: que si són exageracions orientals, que si són ideals irrealitzables que només tindran vigència a la fi dels temps, etc., etc. Però quan algú ens surt a l'encontre recordant-nos tot això, no en una discussió teòrica, sinó amb la seva conducta pràctica, aleshores les interpretacions se'ns fan curtes, i no ens resta altre recurs que la còlera. Semblantment al que li passà a Mark Twain -aquell escriptor famós de la nostra infantesa- que deia: "Els passatges de la Bíblia que em molesten més no són els que no entenc, sinó els que entenc".

Potser és ací on cal trobar una possible explicació de la còlera que aixequen els moviments pacifistes: és que ens posen davant la pregunta de si efectivament creiem "A" l'evangeli.

I subratllo que es tracta de creure **A**, no de creure **QUE**. No ens pregunten si creiem que Déu existeix, o que Jesucrist és Déu, o que a l'evangeli ens parla Déu... sinó que ens pregunten si creiem **A** Jesucrist i, consegüentment, (i en la mida que acceptem el caràcter revelador de Déu que té Jesucrist i els evangelis), si creiem **A** Déu.

Creure **QUE**, és en aquest cas més fàcil, car hom sempre pot enganyar-se tot dient que creu allò, o pot remodelar, quasi inconscientment, allò en què diu creure, tot fent-se un Déu i un Crist al seu gust. Però creure **A**, és horrible perquè té tot seguit conseqüències pràctiques: creure **A** és comportar-se d'una determinada manera. I no és casual que, en català, la paraula "creure" signifiqui també "obeir".

Més i tot: estem tan convençuts que aquestes paraules de l'evangeli no es poden creure en absolut que, quan algú ens ve amb la pretensió de practicar-les, no li concedim ni la presumpció

que potser estigui en la recerca d'un camí més evangèlic. (Més encara: no li concedim ni que sigui un camí legítim, dintre del que és una societat pluralista). Per això només ens resta el recurs d'entendre el pacifista com a servidor de l'enemic: conscientment o inconscient, qui actua així només pot ésser manipulat per Moscou. Per més que es digui cristià. Que nosaltres siguem manipulats, no ja per Moscou, sinó potser per Satan, pels nostres propis dimonis, per allò que és el més contrari a nosaltres mateixos, això ni se'ns acut, ni ho acceptem com a possibilitat remota.

2. L'horitzó evangèlic: caminar vers ell o apartar-se'n

I tanmateix per a desesperació d'utopistes, no tot és fals en aquesta forma de pensar que estem descrivint. Ni molt menys! Els "fills d'aquest món" podem ésser més o menys increients, però de beneïts no en som! I per això, a l'hora de defensar un assumpte que ens sembla tan vital, no utilitzarem raons totalment falses, sinó raons que tinguin un mínim de veritat. I hi ha una dosi de veritat en l'afirmació que diu que moltes paraules de l'evangeli no poden ésser cregudes al peu de la lletra, o que -en aquest món de pecat- resulten inviables, o que tenen una càrrega escatològica forta...

La pregunta és si, amb aquests arguments, no les descartem i desautoritzem totalment: una conclusió que va molt més enllà del valor que potser tenien les nostres raons. Perquè si és cert que aquestes paraules evangèliques no són paraules d'aquest món, també és veritat que són dites per a aquest món; si no les podem prendre al peu de la lletra, sí que les hem de prendre, al menys, per la direcció que indiquen; si són escatològiques, cal afegir, que els cristians, confessem que l'altra vida ha irromput ja d'alguna manera en aquesta. I el que ens neguem a concedir a l'evangeli és aquesta "dosi de vigència" (poca o molta, però, alguna!, i ben palpable) de les seves paraules. És com si fóssim cridats urgentment cap a París, i nosaltres, al·legant que no ens és possible, ni tenim mitjans per a arribar a París en dues hores, ens poséssim a caminar cap a... Tarragona, argumentant que sí que és possible arribar-hi en dues hores. El problema era, però, de no perdre el Nord! I quan anem a Tarragona estem anant cap al Sud.

El problema és efectivament de no perdre l'horitzó evangèlic. I allò que ens desemmascaren tots els moviments pacifistes és que hem perdut de vista l'evangeli, no ja com a realitat, sinó àdhuc com a horitzó.

Des d'aquest afany de no perdre l'horitzó evangèlic, potser podrem entendre les dues postures en litigi davant el tema de la guerra i l'armamentisme. Els anomenats "realistes" que propugnen la seguretat del més fort (la qual cosa comporta romandre a l'OTAN), i els anomenats "utopistes" que desitjarien trencar el cercle viciós de la cursa d'armaments, amb un desarmament total i unilateral (que, òbviament inclou una sortida de l'OTAN).

3. Evangeli i mediacions

a) El problema dels "utopistes" (és a dir dels partidaris d'un desarmament total i unilateral) no és llur manca d'horitzó evangèlic, sinó que han convertit l'horitzó en un objecte abastable. Han pres tan a la lletra el Sermó de la Muntanya, que han prescindit completament de les mediacions que podrien fer-lo viable en una situació donada. I voldria afegir que això podria ésser legítim i testimonial per a un de sol (com és el cas, per exemple, del valor del celibat, en aquest món on el sexe serveix més cops per a fer la guerra que no per a fer l'amor); però, tal vegada, esdevé

il·legítim quan hi són en joc els altres (aquesta pot ésser la part de veritat dels qui tenen responsabilitats públiques, i precisament per això, qui les té acostuma a ésser més conservador en aquest punt). De fet Jesús no utilitzà ni el seu poder taumatúrgic, ni el poder de la seva paraula per a salvar-se Ell mateix de la creu; sí que, però, hi va recórrer en més d'una ocasió, quan eren en joc els oprimits per la malaltia o per la dominació “d'escribes i fariseus” (cl Mt 23).

b) Els "realistes" de la seva banda sembla que hagin prescindit completament del Sermó de la Muntanya. No poden mostrar, en absolut, de quina manera (ni que sigui mínima, però dinàmica) el Sermó de la Muntanya és present en llurs propòsits. Llurs arguments són sempre de saviesa d'aquest món (la qual cosa pot ésser comprensible per a no-creients, però al creient cal exigir-li més). A l'evangeli no li permeten més espai que una vaga declaració dient que llur objectiu és la pau. Tanmateix el problema és que el Sermó de la Muntanya no diu quelcom només sobre els objectius o els desitjos, sinó que també parla de camins, conductes i mitjans (presentar l'altra galta, o coses per l'estil, no són una meta sinó un mitjà). El problema dels realistes es que els ofèn molt més que els tractin d'ingenus, que no pas que els tractin d'antievangèlics. Però, si veiem el destí de Jesús (tatxat de boig, tantes vegades, pels seus) es fa legítima la pregunta sobre si aquesta sensibilitat dels realistes no estarà més configurada per la saviesa d'aquest món que per la de l'evangeli.

Per això he de confessar que la pregunta que a mi em llancen els pacifistes, i els que propugnen la sortida de l'OTAN, és simplement aquesta: si no serà que la cultura reaganiana ens ha convençut a tots que l'important ja no és perdonar, sinó amenaçar. Això ens dóna una seguretat que sembla que està en nosaltres mateixos i que ens fa forts. D'aquesta forma, la cultura reaganiana, no només ha poblat de míssils el nostre planeta, sinó que ha plantat míssils també en el nostre cor. I, tanmateix, en nom dels valors cristians!, no en nom de pressupòsits ateu. Els valors evangèlics de cedir, de donar el primer pas, del perdó... han deixat en absolut de ser valors. Si algú pensava que entre el supertalió jueu i el fanatisme xiïta, l'evangeli tenia quelcom a dir -el perdó, per exemple- ara ha de reconèixer que no hi té res a dir (o si més no, no sembla que ho estigui dient).

Amb d'altres paraules: La pregunta que a mi em llancen els pacifistes és si el realisme dels nostres polítics no ha substituït, de fet, el Sermó de la Muntanya per una nova llei del talió, o potser millor, del supertalió, car hom no cerca la igualtat, sinó la superioritat; és a dir: per tal d'estalviar una amenaça "x", hom tracta d'infligir a l'enemic una superamenaça "x²". Aquest talió queda justificat tot dient que no es troba al nivell de la venjança, sinó al nivell de l'amenaça, és a dir, que no pretén complir-se. Però és fa molt seriosa la pregunta de si aquest supertalió no porta dintre seu un dinamisme imparabile que el menarà, àdhuc sense voler-ho, al compliment de l'amenaça. I si la política d'aliances no ens portarà, com al poble jueu, a la captivitat de Babilònia.

Pensem només en aquestes dues raons:

a) Al mer nivell de càlcul de probabilitats, no és utòpic pensar que mai no caurem en un risc que cada cop es va fent més gran? (per error tècnic o per error humà o per qualsevulla altra raó imprevisible, com el fanatisme d'algun boig incontrolat). No ensenyen les matemàtiques que, en la repetició molt sovintejada, acaben per verificar-se hipòtesis que semblaven ben improbables? Quan es tracta d'un risc particular (vg. un accident d'aviació) cal córrer aquest risc; però en el cas de l'amenaça nuclear, el risc ja no és particular sinó total i absolut.

b) A un nivell prospectiu, a partir del que ha passat fins ara, hom pot preguntar què caldrà fer quan arribem a un nivell d'armaments tan destructors i tan instantanis que hom podrà dir ja amb absoluta seguretat: "guanyarà qui primer comenci" (i per molts ja estem arribant en aquest nivell). Aleshores es fa lògic d'esperar que, qui es cregui més amenaçat acabi creient que només li resta la sortida de "començar ell". I quan una de les parts tingui raons suficients per a pensar que a l'altra no li queda més remei que ser el primer, acabarà trobant-se justificada per a prendre la davantera i no cedir-li aquesta iniciativa, que la dinàmica de les coses ha acabat per convertir en l'única defensa possible. Doncs bé, la cursa d'armaments, amb la seva creixença espadardora i imparabile « prescindint de les repercussions que aquest dispensi té en la pobresa del món) ¿no sembla que va portant a la situació insostenible on el dilema serà: o comences tu, ara mateix, o no et pots deslliurar, raonablement, de la responsabilitat d'haver arribat tard?

Jesús, per a inculcar les seves paraules, apel·lava molts cops a l'experiència més elemental dels homes. Doncs bé: la meua pregunta és si hi ha alguna raó que ens permeti pensar que aquest cop no es complirà el refrany castellà infal·lible: "tanto va el cántaro a la fuente que al fin se rompe", o que "qui juga amb foc acaba cremant-se". Tal volta això mateix és l'únic que ens diu aquí l'evangeli. I la meua resposta a aquesta pregunta és que no veig cap raó per a pensar que aquests refranys no s'apliquin al cas de l'armamentisme. Tothom diu que té molt d'interès que aquests refranys no es compleixin. Però qui va a la font també té molt d'interès que el seu càntir no es trenqui; i qui juga amb foc, també té interès a no cremar-se. Només que hi ha d'altres interessos majors que l'empenyen a córrer el risc. I passa el mateix amb la cursa armamentista.

4. Tot cercant un camí evangèlic

De tot el que hem dit crec que en podem deduir, no solucions, però sí insinuacions que ens diguin per en poden anar els camins.

a) En primer lloc, i a partir del que hem dit, podem veure perquè es tan important que, en el tema de l'OTAN, decidim els espanyols d'una manera prebiscitària i vinculant: simplement perquè pot tractar-se d'una decisió arriscada. I a l'hora de córrer un risc, si algú pren la decisió en nom nostre, és lògic que aquest es faci més segur i més conservador. Una decisió arriscada, com ho és la sortida o no de l'OTAN, ningú no pot prendre-la en nom nostre. I totes les altres raons en contra d'això impliquen un desconeixement interessat del més elemental de la democràcia.

b) En segon lloc, sembla innegable que la direcció que marca l'evangeli va per una línia de debilitat i d'universalitat, per més que l'evangeli no ens digui fins a on podem arribar en aquesta direcció, en un moment donat... I per això sembla que l'acceptació de la política de blocs implica una vinculació, parcial i incondicional, que no és evangèlica; en l'evangeli no hi ha altra parcialitat que la parcialitat pels pobres, no pels "bons", ni pels "nostres". I sembla també que la vinculació a l'OTAN és contrària a aquest camí de donar el primer pas, de ser el primer a perdonar, el primer a donar la mà, el primer a córrer un risc, el primer a debilitar-se una mica, per, des d'ací, tractar de recrear, la dosi mínima de confiança que faci possible la pau: un desarmament unilateral, encara que no fos total, una debilitat relativa, encara que no fos plena.

Jo crec que el cristià està obligat a donar aquest primer pas, i que això no és possible mitjançant la vinculació a l'OTAN, que ha estat constituïda precisament per anar endavant en la força i no en la debilitat: és més, si l'OTAN acceptés aquest principi, ja no l'importaria tant la presència d'Espanya (que ara sembla voler forçar amb xantatges econòmics).

No podem oblidar, com nota J. Travé, que qui començà en aquest punt fou Occident: la constitució de l'OTAN és anterior i fou la que determinà la constitució del Pacte de Varsòvia. El gran avantatge inicial dels Estats Units fou el que generà el gran esforç rus per armar-se, no a l'inrevés. Els occidentals això no ho podem negar. Si malgrat tot no acceptem ara de fer el primer

pas vers la debilitat, qui tindrà valor per a educar el seu fill gran dient-li que cedeixi ell, que compregui que li toca a ell de donar el primer pas davant el seu germà, etc.? Ja no podem educar així, i en les nostres pròpies llars trobarem la mateixa agressivitat que nosaltres hem sembrat en el nostre món. I qui tindrà valor per a continuar resant el Parnostre í dir “perdonans, com nosaltres perdonem”? Tot el missatge cristià podria ésser resumit dient que encara que els homes són enemics de Déu, Ell no fa amb nosaltres una cursa d'armaments". La farem, doncs, nosaltres amb els altres?

e) En tercer lloc. Tot el que hem dit significa que allò que és cristià, en aquest punt, no és preguntar-se què penso jo de l'altre (de la seva maldat, de les seves intencions ...) sinó que és allò que jo em puc permetre davant d'ell.

Aquesta era el nucli de l'argument de Rahner, a què al·ludia R. Sivatte a l'inici d'aquest Quadern: jo (cristià) mai no puc permetre'm, en cap hipòtesi, la destrucció nuclear de l'enemic. Encara que m'ataqués. (Amb paraules de Rahner: "comparteixo l'opinió del Vaticà II, segons la qual una guerra atòmica és immoral en tots els casos"). En conseqüència: "un cristià arrisca la seva condemna eterna quan inicia una tal guerra, o es defensa de qualsevol conflicte mitjançant una guerra nuclear". I, a partir d'aquí, Rahner proclamava la seva convicció de la necessitat del desarmament: "arribant fins i tot a un desarmament unilateral. Si més no, el mínim que podem vindicar és la legitimitat evangèlica d'aquesta postura, per bé que algú cregui que no la pot compartir.

d) Finalment, el camí evangèlic serà també el de decidir-se a acceptar els preus que aquestes decisions impliquen. I és ací on els individus han de ser informats, formats i interpel·lats. Perquè és previsible que, al menys durant una temporada, la sortida de l'OTAN li representi a Espanya bloqueigs i dificultats econòmiques. La veritable pregunta és, doncs, no tant això d'OTAN sí, OTAN no, sinó, més aviat, si estem disposats a pagar el preu d'una decisió negativa, sense fer-la recaure, un cop més, sobre els més dèbils. No podem dir "OTAN no" amb la mateixa tranquil·litat amb què diem: "nuclears, no, gràcies!" mentre per l'altra banda continuàvem demandant i consumint més i més energia. "Nuclears no, austeritat!", hauria estat un eslògan més honrat. Amb el tema de l'OTAN pot esdevenir-se quelcom de similar. I, en definitiva, serà aquí on acabi residint la veritable dificultat: perquè ens podem preguntar si el poble espanyol, en aquesta hora de la seva història, es troba preparat i motivat per algun tipus de sacrifici material, o més aviat, addictament necessitat de la droga d'un consum cada cop més gran.

© *Cristianisme i Justícia*, Roger de Llúria 13, 08010 Barcelona
T: 93 317 23 38; Fax: 93 317 10 94
espinal@redestb.es; <http://www.fespinal.com>
gener 1986